

БЪЛГАРИЯ ПРЕЗ ОЧИТЕ НА МЛАДИТЕ: ЕМПИРИЧЕН АНАЛИЗ И ХУДОЖЕСТВЕН ОБРАЗ

Иван Русланов Василев,
спец. „ОКИН“, 2 курс, УНСС

BULGARIA THROUGH THE EYES OF THE YOUNG PEOPLE EMPIRICAL ANALYSIS AND ARTISTIC IMAGE

Ivan Ruslanov Vasilev
UNWE

Abstract: *Young people are the future of a country. One day they will get into the politic, into the economy, in the society of the country where they have to turn Bulgaria into a decent European country. However, when one just completed it's education, full of energy youth can not find work at it's home place, when it's not enough motivated to develop, it goes beyond it's home land in order to find better future abroad. It is time for young people to be heard.*

Key words: *young, going abroad, not enough motivated, the future of a country, it's time to be heard, not enough motivated, develop.*

„Истината рядко е чиста и никога проста.“ Безсмъртните думи на Оскар Уайлд са валидни и до днес. Особено, когато погледнем към състоянието на света, в който живеем. Един модерно деградиран свят, епоха на достъпа [1] и парадоксалното щастие [2], в който мечтите за добро и смислено съществуване леко отстъпват встрани. Стремешът към материалното е доста крачки пред хуманните ценности, които често забравяме, докато вървим по нелекия път на живота.

А какво е положението в България? Нашата родина често е наричана страна на абсурди, на бедност и на недоволни хора. И може би наистина е така. България е държавата с най-нисък стандарт на живот в Европа. Тя не предлага огромни възможности на населението си, с което отблъсква все повече млади хора от нейните територии. А младите са бъдещето на всяка страна. Нали точно те са заместващото поколение в политиката, в икономиката, в обществото, което ще трябва да превърне България в една достойна европейска страна? Когато обаче един току-що завършил, зареден с енергия младеж не успява да намери работа в родината си, когато не е достатъчно мотивиран да развива себе си, той излиза извън страната, която трябва да представлява пред света. Забравя я, опитвайки се да намери едно по-добро бъдеще за себе си зад граница. И вместо да се опита да промени реалността, зависеща от коварните банкноти, той се слива с нея. Време е младите да бъдат чути. Те могат да покажат истини, за които обществото дълго време е затваряло очите си.

Българските млади днес – емпирични проекции

Младите хора в България имат своите възгледи за живота, мечти и стремежи. Както всяка търсееща душа, те се опитват да намерят своя път, често гледайки от своите родители. А каква е представата на по-възрастните българи за младежта? Според резултатите от изследването на нагласите към различните по вяра, традиции и

обичаи хора [3], финансирано от Европейския парламент 63,6% смятат, че децата им не се интересуват от здравето си, а единствено от парите. В страната ни рядко се намира човек, който да работи това, което обича. А за един търсещ работа младеж няма големи шансове да печели достатъчно с любимото си занимание. Затова той се съгласява на всичко, стига то да му осигурява доходи. Той посвещава цялото си време на тази работа, за да може да си осигури по-добър стандарт на живот. Тук наблюденията на родителите са правилни. По цял свят младите се опитват да се издигнат от дъното към върха, устремени към по висок социален статус. В амбицията и принудата си те забравят за съвсем обикновените неща като развлечения, свободното време и дори здраве. Лошото в случая е, че според тази класация младите хора на България почти не се интересуват от образованието. Дали това наистина е така?

Според данните от изследване на „Европейската фондация за подобряване на качеството на живот“ [4], около 22 % от българите на възраст между 15 и 24 г. нямат образование, работа и не се стремят към нито едно от двете. Посочените причини за това са разнообразни. Можем да вземем предвид факта, че децата остават в зависимост от родителите си до много късна възраст, а и междувременно са подложени на лошо влияние от хора, които приемат за идоли. С това обаче не се изчерпват причините младите хора да не мислят за образованието си. При тях липсва нужната мотивация. Те не държат на училището, защото мислят, че дори и без него биха могли да осъществят своето желание за печалби и измамно луксозен живот. Младежите смятат, че учат излишни неща, които няма да им трябват в работата, бързо напускат училище в търсене на по-лесна печалба. Разбира се, има начин това да се предотврати. Трябва обаче да се намери решение, което да гарантира, че след завършването на образованието си, младите българи ще могат да намерят по-доходоносна работа за себе си. Трябва да им се покаже, че с по-висока квалификация, целите се постигат по-бързо, желаният социален статус по-скоро се усвоява. Училището и след това университетът е нужно да се превърнат в места, където младите хора да знаят, че бъдещето им е под сигурено, стига те да продължават да учат.

Ценностната система на младия българин се мени динамично. Проучването „Нагласи и ценности на младите хора в България“ (2010-2011) [5] сочи следните тенденции. 57 % от респондентите на възраст между 15 и 30 години твърдят, че ако биха могли да изберат страната, в която да се родят, биха искали това отново да бъде България. Смятам, че това не е толкова нисък процент, което показва, че младите не са загубили своята връзка със страната си. На противоположното мнение са 19 % от юношите. Голяма част от тези младежи са на възраст между 19 и 24 години. Близо 18 % от запитаните определят чувството си за принадлежност към родината като слабо или твърде слабо. Радостен е фактът, че 28 % от младежите определят чувството си за принадлежност като твърде силно и дори очакват положителни промени в страната си. Около 40 % от тях очакват в близките години младежта да играе главна роля в политическия живот на страната ни. Една положителна нагласа, която може би ще спомогне и повече българи да останат да се развиват в границите на родината си.

Национално проучване на нагласите и ценностите на младите хора, този път на „Сова Харис“ [6] също подчертава, че в младите у нас ценностната система е изградена върху парите. Интервюирани са 1000 младежи на възраст между 18 и 30 г. Броят на нечетящите българи също е стряскащ – 33 %. Едва 23 % в момента или наскоро са чели някоя книга. Това отдавна не е изненада за българската общност. Младите българи са оставили на заден план художествената литература, за да освободят време да постигнат целта си – забогатяване, което според тях е единствено спасение. Няма и как книгата да бъде възприемана като интересна и полезна ценност, при положение, че дори и по-възрастните хора, дори и известните личности, които виждаме всеки ден

на екрана не я подкрепят. Продължителна е тенденцията да се правят различни конкурси за красота и музикални формати, които да задоволят прищявките на аудиторията. Не са малко и игрите, в които печеленето на пари е въпрос на късмет. В сутрешните блокове и токшоута не е особено често явление някой автор да представи книгата си. А трябва повече такива предавания, които да подкрепят културата. Медиите са една от най-силните институции, диктуващи ценностите в младия българин. За това трябва да има класации като „Голямото четене“ или „Малкото голямо четене“. Една много полезна инициатива, с която БНТ се опита да припомни не само любимите книги на българите, но и да запознае младежите с класики като „Под игото“ на Иван Вазов, „Тютюн“ на Димитър Димов и „Време разделно“ на Антон Дончев. Едни големи български романи, които не само биха се сторили интересни на начеващите читатели, но и ще им помогнат да осъзнаят, че в този свят не всичко е пари. Подобни занимания, ще накарат младите да погледнат към България като страна, в която са се родили велики таланти. Така ще разберат, че си струва да продължават да се борят и да постигат все по-стойностни и смислени неща, за да оставят следа. Може би все пак новите надежди на България виждат пропуските в системата, не само относно литературата, но и откъм незаинтересоваността на връстниците си.

Данните на Сова Харис сочат засилена критичност у съвременните млади. 18 % от респондентите намират българите на тяхна възраст за безотговорни. 13.6 % пък смятат, че те са амбициозни и упорити. Мързелът е основна черта на родните млади според 13.2 % от респондентите. Според 12.4 % младите са интелигентни и информирани. Тези данни говорят, българската младеж не е безразлична към своите връстници, като по своите наблюдения дава мнение за случващото се сред тях. Само в едно такова активно общество, което не прикрива истината от себе си могат да се променят мненията, в които на първо място е безотговорността на младите.

В очите на младежите политиката не представлява особен интерес. 55 % не се вълнуват от политическите драми на страната ни. Подрастващите не се интересуват от политика не защото я смятат за безсмислена. Те не се обръщат към нея, тъй като са отвратени от пошлостта, която изразява всеки ход на новия български политически климат. Според младите, ако не си човек на влиятелна личност, няма как да се добереш до място в българската политика. В техните очи тя е сбор от хора, поставени по-скоро заради влиятелни връзки, отколкото заради кадрираността си. Същите тези поставени хора, те виждат като консуматори на държавни субсидии и бонуси, неспособни и незаинтересовани да защитават обществените интереси.

Според изследването прохождащите в обществото българи имат забележки и към живота у нас. Според голям процент от тях личната инициатива не се стимулира. Цели 60 % застават зад това гледище. Според 78 % България не се грижи достатъчно за младежите си.

Положителен резултат е, че 54 % от младите ни надежди категорично няма да емигрират. 40 % обаче се колебаят, а 6.5 % твърдо вече са решили да търсят по-светло бъдеще извън граница. Причините за това също не са малко. Най-много хора са отбелязали безработицата – 27 %, а според 15 % мотивацията и по-високият стандарт на живот в чужбина. В търсене на по-добър живот, много от младите българи не се връщат обратно в родината си. Ако се върнат обаче, те не могат да приемат отново начина на живот в страната ни.

Подобен е случаят разказан в сайта EurActiv.com по повод статията „Източна Европа се стреми да върне работниците си обратно“ [7]. В отговор на статията д-р Орлин Внушков споделя, че след като е завършил магистърската си степен по бизнес администрация във Великобритания, решил да се върне в България. Той определя

своето решение като „най-горчивият урок, който някога е получавал”. По неговите думи България е малка страна с почти никакъв потенциал за икономически растеж, а и с работодатели без никакъв опит в мениджмънта и бизнеса. Това той посочва като една от причините, заради които младежите, заминали да учат в Европа не трябва да се връщат в България. Според него е по-добре да работиш нелегално, или да отидеш в Африка. Допълва, че чуждите инвеститори остават навън, а образованата работна сила се опитва да избяга от мизерията в страната.

Тенденцията за емигриране бе посочена и на кръглата маса с насоченост към младите хора, която се проведе миналото лято под егидата на Национална спортна академия „Васил Левски” [8]. Там беше обявено, че според преобладаващата част от младите българи образът на Европейският съюз е изцяло положителен и означава възможност за добре платена работа, благосъстояние, както и шанс за опознаване на хората и света. Сред европейските ценности най-важна за младежите е пазарната икономика, след което се нареждат демокрацията, свободата и равнопоставеността. Социалната несигурност на страната ни отново играе важна роля за тези предпочитания.

Това е и причината младите да искат работата им да бъде по-скоро добре платена, като зад това становище застават 69 % от респондентите в изследването на Сова Харис, отколкото интересна. 21 % не биха работили въобще, ако имат достатъчно пари. Спортът отново е редовно занимание на българската младеж, като едва 16 % споделят, че спортуват рядко. Най-популярните спортове сред младите са фитнесът, футболът и джогингът.

Спортът успява да вдъхновява, а в пример за подражание се превръщат успешните ни спортисти. Личности като лекоатлетката Ивет Лалова и футболистът Димитър Бербатов продължават да бъдат обичани от цяла България. Достоен за уважение е и факта, че Бербатов учреди своя фондация, която продължава да награждава успели в различни сфери деца.

Младите не остават безразлични и към образованието си. На срещата беше казано, че 61 % от младите мъже и около 69 % младите жени биха предпочели да завършат висше образование. Въпреки това преобладаващо мнение е, че по-високото образование не води непременно до по-успешна професионална реализация.

Въпреки някои отрицателни изводи, които можем да извадим от класациите, смятам, че младите хора на България са мислещи и можещи. Те се раздават за своето бъдеще и се стремят към нещо по-добро, макар и някои от тях да се опитват да се носят по течението към лесните печалби. Те не се интересуват само от парите. За тях е важно и образованието и спорта. Не остават безразлични към политическия живот на България, макар и той да ги отегчава, и носят мисълта за позитивното бъдеще на страната в себе си. То ги вдъхновява да поддържат онези ценности, които си мислим, че отдавна са забравени. Българските младежи не се стремят към парите само заради себе си. Те искат да осигурят един по-добър живот за своите семейства. Затова и предпочитат по-високоплатената работа, отколкото тази, която би им била интересна. Пример за отдадеността им към страната е и големият процент от хора, които отново биха избрали България за страната, в която искат да се родят.

А четящите българи? Макар и малък процент в момента, те все повече се увеличават. От личните ми наблюдения бих посочил учениците четящи по време на пътуването си в градския транспорт. Надежда за популяризирането на четенето носят и литературните клубове. „Националният клуб за фентъзи и хорър Конан” е един от най-известните от тях у нас. Специализирани във фентъзи литературата, те опитват да докажат, че с четенето на автори като култовите Толкин и Роулинг младите могат да обогатят своята ценностна система. Да видят как обикновените хора побеждават свръхестествените зли сили. Пободни идеи са много нужни в момента, тъй като една

добре написана човешка история, дори свързана с фентъзи елемент може да преобърне света на един подрастващ. Чрез перипетиите на героя, той може да види себе си като в огледало и да разбере кое е правилно и от кое не. А и нека не забравяме факта, че книгата е първата медия, оцеляла през развитието на вестника и телевизията. И дори след векове, тя продължава да въздейства най-силно на читателя, карайки го да съпреживява с героите ѝ и да се поставя на тяхно място.

“Черният ангел” или художественият образ на младите

Въпреки изброените недостатъци на държавата ни младите хора са достатъчно смели да се борят и да успяват. И, разбира се, да бъдат светлината за страната си дори и в най-тъмните часове. За един такъв пример пиша аз в своята книга „Черният ангел-Раждането на един от нас” [9]. Художественият образ на младия българин, който въпреки че понякога се отказва и пада, спънат от негодите на обществото, се изправя и упорито продължава напред.

Започнах да пиша романа през лятото на 2007-ма. Тогава завърших само пролога. Той обаче не ми допадна и реших да преустановя работата. Мислех, че няма да се заема отново с него и ще го оставя да стои в графа „недовършени”. Година по-късно обаче, след като го пратих на една моя добра приятелка, тя каза „Трябва да продължиш тази история, от нея може да излезе нещо много интересно.” И продължих. Искях историята да е едно обикновено тийнейджърско фентъзи с много битки и интересни персонажи.

След това обаче се замислих. Дали не беше по-добре да отделя внимание на проблемите в България такива, каквито са. Да ги покажа, макар и през погледа на едно свръхестествено същество. И главно, пред погледа на своите 17 години. Искаше ми се да покажа България така, както аз я виждам. С всичките положителни и отрицателни черти, които зная, че заедно можем да променим. Стига да намерим смисъл в добрите дела. И като всеки млад човек аз исках да използвам своето въображение за това. Пък и всеки от нас има нужда от надежда. Особено в тежки времена като днешните. Всеки от нас има нужда от спасител, в който да вярва, дори и той да е само сред мастилените букви на страницата.

Историята на романа започва с изпращането на ангел на Земята, който възприема човешки образ и тялото и душата на един младеж. Ангелът се приземява на един снежен връх на Витоша, където е спасен от отшелникът Михаил. Събуждайки се след смъртта си, младият Крис открива, че не помни своето минало. Спомените за смъртта му, за семейството, за страната му, всичко е сякаш изтрито от новата мисия, която трябва да поеме. Той тепърва започва да се опознава като необикновено същество, притежаващо странна мощ, каквато никой човек не познава. Същевременно обаче, ангелът е един млад и търсещ ум, който често прави типично човешки грешки, за да научи уроците. След като успява да овладее мощта си с помощта на своя учител – странният, но грижовен Михаил, той се впуска в сблъсък със злото по улиците на София. Без дори да осъзнава, че истинските злодеи се крият в самите хора, обградени от мрак и тъга. Те не искат подобен герой. Не са готови за него. Те разкъсват неговото желание да помага. Обръщат му гръб и падат на колене пред по-богатите и властни от тях.

Но изпитанията не свършват дотук. Злобата и болните амбиции на съвременния свят дебнат от всеки ъгъл. Загнездени в една група амбициозни биолози, търсещи величието. Готови да пожертват дори и себе си в името на победата. Главният герой изживява и своята лична драма. Миналото не го оставя да живее новият си живот. Той разбира за семейството си от предишното си съществуване, което все още тъгува по своята изгубена надежда. Дали обаче появата на Крис ще успее да компенсира понесеното от близките му и дали с действията си той ще може да върне и светлината в душата на хората? Пред главния герой стоят много задачи, които той трябва да разреши.

Романът бе един от победителите в конкурса на „Фондация Буквите” „Търся издател”. В надпреварата се включиха 50 автори със 167 произведения. След победата през декември 2010 г. „Черният ангел-Раждането на един от нас” беше редактиран около една година. На 21-ви декември 2011 в читалище „Николай Хайтов” в град София, романът получи своята премиера.

Различни са идеите, които исках да засегна в моя дебютен роман. Всички те обаче вълнуват моите връстници. Въпреки че романът има фентъзи елемент, точно този нетипичен персонаж се доближава най-много до българския младеж. Чрез един млад герой, исках да покажа реалността в България и може би да замисля читателите. В центъра на събитията е младият Кристиян, който се сблъсква с безразличието и страха на съвременна България. Макар и да помага на българите, за които той остава едно неразбрано и дори опасно същество, те го отблъскват и превръщат неговата отдаденост в съжаление. Но той не се отказва, въпреки трудностите. Продължава да се раздава и помага. Така е и с младежта на България. Повечето от новите българи, разочаровани от безразличието на институциите обаче решават да търсят късмета си някъде другаде из големия свят. А за тези, които остават? За тях остава надеждата и борбата, която никога не свършва. Както казва и старият учител Михаил на ангела: „Изгубил си битката днес, но не и войната, която ще се води дълго, дълго след като днешният ден се разбие в скалите на времето. Те никога няма да могат да пречупят крилете ти, освен ако ти не им позволиш това.”

И както ангела младите българи трябва да продължат да се борят. Да търсят, да мислят, да чувстват.

Да, художествения образ не се доближава изцяло до обикновения българин, който няма супер сили, не може да лети или да борави с мечове. Но под обвивката на едно свръхестествено същество Кристиян е един млад човек, който наблюдава грешките точно на всички тези високопоставени институции, които не обръщат внимание на бъдещето на страната. Той вижда, че не се отдава дължимото дори и на природата. Тъй като живее дълбоко в дебрите на Витоша, има наблюдения върху немалка част от красотите на България. И въпреки това учителят му отново казва „Всички остават без думи, когато природата покаже красотата си. Много рядко обаче хората отварят очите си, за да я видят.

Кристиян успява да задържи очите си отворени. За грешките допуснати в една страна, в която младите хора са на последно място. За да опиша модерна България съм използвал различни похвати. С олицетворенията „сякаш бях изрод, неспособен да прави друго, освен да сее смърт сред техния безличен и спокоен свят” опитвам да покажа отношението на България към младия герой. С метафори като „пипалата на истината” показвам болката на младия герой, низвергнат от хората, които трябва да защитава. Връзката между Кристиян и природата на новия му дом Витоша, съм се опитал да покажа чрез образен паралелизъм. С епитети съм представил големия град София, в който Крис трябва да се изправи срещу невидимия, но толкова опасен враг.

Младежите на България са хора, опитващи да намерят своя успех и признание наред тежките времена в страната си. Такава е тя в техните очи. Изстрадала, но все

така оставаща в сърцата им. „Обичам родината, но мразя държавата.” Това ми сподели веднъж един мой близък приятел. И наистина тази държава трябва да се поправи. Да ни накара да я заобичае. Като помогне на грозните си малки патета да се превърнат в красиви лебеди. И да полетят.

Краят на началото

„Черният ангел: Раждането на един от нас” завършва с надежда. Надежда за младите, надежда за България. Главният герой в романа пада, става, продължава, без да поглежда назад. Устремен както тепърва прохождащите български души, търсещи своята стабилна крачка. Светлината в тунела, която очакваме все още. За да бъдем щастливи. А младите, виждат светлината и продължават да вървят напред. Те опитват да вдигнат своята страна на крака и да й дадат от своя дух. Да я направят едно по-богато и сигурно място за живеене. Дори и да не харесват държавниците, дори и да бягат от кризата в страната, те се връщат рано или късно, защото никога не забравят своите корени. Те не са загърбили ценностите, въпреки че понякога ги смятат за ненужни. В това трудно време, младите не са безразлични нито към своето бъдеще, нито към това на връстниците си. Българските надежди не са безразлични към бъдещето на България. С всички сили, те се опитват да се раздават за страната си, отдадени на кауза, която често ги изправя пред тежки изпитания. И да, понякога младите губят желание да се борят и търсят все по-лесния път, за да достигнат до така желаните материални облаги. Дори тогава обаче разбират, че за да стигнат до тях, те не трябва да забравят откъде са тръгнали. Вместо това, трябва да отдадат заслуженото време за образованието си. Младешите се опитват да проправят и пътя към едно по-светло бъдеще за България. А тези светли времена могат да бъдат достигнати единствено ако кажем истината. А младите го могат. Те не остават безпристрастни към политиката и към това, че държавата България не им дава полето и средствата за изява колкото и да се борят. Щом първите светли лъчи са се появили, значи изгревът предстои. В борбата на нашите младежи се корени началото на пътя към една нова България!

Цитирана и използвана литература

1. Рифкин, Дж. Епоха на достъпа, С., 2000.
2. Липоветски, Ж. Парадоксално щастие. С., 2008.
3. Божинова, Я. Младите нехаят за здравето, мислят само за пари. Достъпно на: <http://www.celokupnabulgaria.eu/?p=1378>.
4. Карапенчев, Йордан. Глупави ли са младите в България. Достъпно на: <http://www.mladasofia.com/glupavi-li-sa-mladite-v-bylgaria>,
5. Изследване показва нагласите и ценностите на младите хора у нас по отношение на националното самосъзнание и принадлежност. Достъпно на: <http://www.semeistvo.vmro.bg/?p=534>
6. Сова Харис: Ценностите на младите са изградени върху парите. Достъпно на: <http://www.vesti.bg/index.phtml?tid=40&oid=3855831>, статията
7. Събев, Д. Млади хора: Не се връщайте в България. Достъпно на: http://money.bg/comment/id_1651114956.
8. Мичева, А. Кръгла маса за ценностите и нагласите на българската младеж . Достъпно на: <http://www.nsa.bg/bg/events/id,505>.
9. Русланов, Ив. Черният ангел: Раждането на един от нас., С.

така оставаща в сърцата им. „Обичам родината, но мразя държавата.” Това ми сподели веднъж един мой близък приятел. И наистина тази държава трябва да се поправи. Да ни накара да я заобичае. Като помогне на грозните си малки патета да се превърнат в красиви лебеди. И да полетят.

Краят на началото

„Черният ангел: Раждането на един от нас” завършва с надежда. Надежда за младите, надежда за България. Главният герой в романа пада, става, продължава, без да поглежда назад. Устремен както тепърва прохождащите български души, търсещи своята стабилна крачка. Светлината в тунела, която очакваме все още. За да бъдем щастливи. А младите, виждат светлината и продължават да вървят напред. Те опитват да вдигнат своята страна на крака и да й дадат от своя дух. Да я направят едно по-богато и сигурно място за живеене. Дори и да не харесват държавниците, дори и да бягат от кризата в страната, те се връщат рано или късно, защото никога не забравят своите корени. Те не са загърбили ценностите, въпреки че понякога ги смятат за ненужни. В това трудно време, младите не са безразлични нито към своето бъдеще, нито към това на връстниците си. Българските надежди не са безразлични към бъдещето на България. С всички сили, те се опитват да се раздават за страната си, отдадени на кауза, която често ги изправя пред тежки изпитания. И да, понякога младите губят желание да се борят и търсят все по-лесния път, за да достигнат до така желаните материални облаги. Дори тогава обаче разбират, че за да стигнат до тях, те не трябва да забравят откъде са тръгнали. Вместо това, трябва да отдадат заслуженото време за образованието си. Младешите се опитват да проправят и пътя към едно по-светло бъдеще за България. А тези светли времена могат да бъдат достигнати единствено ако кажем истината. А младите го могат. Те не остават безпристрастни към политиката и към това, че държавата България не им дава полето и средствата за изява колкото и да се борят. Щом първите светли лъчи са се появили, значи изгревът предстои. В борбата на нашите младежи се корени началото на пътя към една нова България!

Цитирана и използвана литература

1. Рифкин, Дж. Епоха на достъпа, С., 2000.
2. Липоветски, Ж. Парадоксално щастие. С., 2008.
3. Божинова, Я. Младите нехаят за здравето, мислят само за пари. Достъпно на: <http://www.celokupnabulgaria.eu/?p=1378>.
4. Карапенчев, Йордан. Глупави ли са младите в България. Достъпно на: <http://www.mladasofia.com/glupavi-li-sa-mladite-v-bylgaria>,
5. Изследване показва нагласите и ценностите на младите хора у нас по отношение на националното самосъзнание и принадлежност. Достъпно на: <http://www.semeistvo.vmro.bg/?p=534>
6. Сова Харис: Ценностите на младите са изградени върху парите. Достъпно на: <http://www.vesti.bg/index.phtml?tid=40&oid=3855831>, статията
7. Събев, Д. Млади хора: Не се връщайте в България. Достъпно на: http://money.bg/comment/id_1651114956.
8. Мичева, А. Кръгла маса за ценностите и нагласите на българската младеж . Достъпно на: <http://www.nsa.bg/bg/events/id,505>.
9. Русланов, Ив. Черният ангел: Раждането на един от нас., С.